โครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๗๐

๑. หน่วยงานรับผิดชอบ

๑.๑ หน่วยงานหลัก มูลนิธิพัชรสุธาคชานุรักษ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์

๑.๒ หน่วยงานบูรณาการ

๑.๒.๑ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.)

๑.๒.๒ หน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒. ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์/นโยบาย

๒.๑ ยุทธศาสตร์ชาติ: ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

๒.๒ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

๒.๒.๑ ประเด็นแผนแม่บท: ประเด็นพลังทางสังคม

๒.๒.๒ ประเด็นแผนย่อย: การเสริมสร้างทุนทางสังคม

๒.๒.๓ เป้าหมายของแผนย่อย: ภาคีการพัฒนามีบทบาทในการพัฒนาสังคมมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

๒.๓ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๓

๒.๓.๑ หมุดหมายที่ ๑ ไทยเป็นประเทศชั้นนำด้านสินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูปมูลค่าสูง

๒.๓.๒ เป้าหมาย: มูลค่าเพิ่มของสินค้าเกษตรและเกษตรแปรรูปสูงขึ้น

๒.๔ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

๒.๔.๑ เป้าหมายที่ ๑๖ ความสงบสุข ยุติธรรม และสถาบันเข้มแข็ง

๒.๔.๒ เป้าหมายย่อย ๑๖.๗ สร้างหลักประกันว่าจะมีกระบวนการตัดสินใจที่มีความรับผิดชอบ ครอบคลุม มีส่วนร่วม และมีความเป็นตัวแทนที่ดีในทุกระดับการตัดสินใจ

๒.๕ นโยบายรัฐบาล

๒.๕.๑ ข้อ ๑ นโยบายพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

- ข้อ ๑.๒ สืบสานต่อยอดโครงการพระราชดำริและโครงการตามแนวพระราชดำริ
- การส่งเสริมการดำเนินงานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

๒.๖ นโยบายกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

๒.๖.๑ ข้อ ๓ พัฒนาศักยภาพเกษตรกร

- ยกระดับทักษะผ่านหลักสูตร Reskill และ Upskill
- สร้างองค์ความรู้ ทักษะสมัยใหม่/สนับสนุนการประกอบอาชีพด้านการเกษตร

๒.๗ ยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปี ๒๕๗๐

- ยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๗๐ ข้อ ๔ ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ประเด็นยุทธศาสตร์ตามแผนย่อยของแผนแม่บท ข้อ ๔.๑.๑ พลังทางสังคม ข้อ ๔.๑.๑.๔ การดำเนินภารกิจตามแผนแม่บทพลังทางสังคม

/๓. หลักการ...

๓. หลักการและเหตุผล

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า “โดยช้างป่าเป็นสัตว์สำคัญที่ดำรงอยู่ มีตำนานผูกพันคู่กับผืนแผ่นดินไทยมาเป็นเวลาช้านาน และมีบทบาทต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง ทั้งทางด้านการศาสนา พระมหากษัตริย์ เศรษฐกิจ สังคม และการคมนาคม” ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของช้าง จึงควรที่จะต้องมีการอนุรักษ์เอาไว้โดยเฉพาะช้างป่า แต่จะต้องไม่ให้ราษฎรมีความเดือดร้อนจากปัญหาช้างป่าบุกรุกหากินในพื้นที่การเกษตรของราษฎร จึงทรงมีพระราชดำริว่าควรจะมีการดำเนินการเพื่อแก้ปัญหาการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างคนและช้างป่า และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม รับโครงการอนุรักษ์ช้างป่ารอยต่อ ๕ จังหวัดในภาคตะวันออก ไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ พร้อมทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าพัชรกิติยาภา นเรนทิราเทพยวดี ทรงเป็นประธานกรรมการฯ และแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการอนุรักษ์ช้างป่ารอยต่อ ๕ จังหวัดในภาคตะวันออก และพระราชทานชื่อโครงการว่า “โครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์” มีความหมายว่า “น้ำทิพย์รักษาช้างให้แข็งแกร่งยืนยงดุจเพชร” โดยมีวัตถุประสงค์การดำเนินงานเพื่อสืบสาน รักษา ต่อยอด แนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ในการแก้ไขปัญหาการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่า รวมทั้งการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ป่ารอยต่อ ๕ จังหวัดในภาคตะวันออก ซึ่งต่อมาได้เกิดชุมชนนำร่องในพื้นที่ ๕ จังหวัด ประกอบด้วย จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง สระแก้ว และจันทบุรี ภายใต้ชื่อ “หมู่บ้านคชานุรักษ์” เพื่อสร้างต้นแบบในการปรับเปลี่ยนวิถีเพื่อการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างอย่างสมดุลต่อไป

พื้นที่ป่ารอยต่อ ๕ จังหวัดภาคตะวันออก เป็นผืนป่าขนาดใหญ่ มีพื้นที่ประมาณ ๑,๓๖๓,๓๒๓.๐๕ ไร่ หรือ ๒,๑๘๑.๓๒ ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤาไน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองเครือหวายเฉลิมพระเกียรติ อุทยานแห่งชาติน้ำตกคลองแก้ว อุทยานแห่งชาติเขาสิบห้าชั้น อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ และอุทยานแห่งชาติเขาชะเมา – เขาวง ซึ่งพื้นที่ป่ารอยต่อ ๕ จังหวัด เดิมมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ไม้ และสัตว์นานาพันธุ์ เป็นป่ารอยต่อระหว่างระบบนิเวศภาคกลางกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงมีความหลากหลายทางชีวภาพและเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่ากว่า ๖๐๐ ชนิด โดยเฉพาะสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมขนาดใหญ่ ปัจจุบันมีช้างป่าประมาณ ๔๐๐ - ๔๕๐ ตัว จากที่เคยมีปรากฏอยู่ระหว่าง ๔๐ - ๖๐ ตัว ในช่วง พ.ศ ๒๕๒๐ และเป็นกลุ่มที่มีอัตราการเพิ่มของประชากรช้างป่าสูงที่สุดในประเทศไทย คือ ร้อยละ ๘.๒ ต่อปีโดยเฉพาะในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤาไน เนื่องจากสภาพพื้นที่มีลักษณะเป็นป่าดิบที่ราบต่ำเหมาะกับการเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของช้างป่า ประกอบกับการอพยพคนออกจากพื้นที่ใจกลางป่า ทำให้พื้นที่การเกษตรที่ถูกปล่อยทิ้งกลายเป็นทุ่งหญ้าที่เป็นแหล่งอาหารสำคัญของสัตว์กินพืชโดยเฉพาะช้างป่า นอกจากนี้ช้างป่ายังปราศจากสัตว์ผู้ล่าขนาดใหญ่ในธรรมชาติ เช่น เสือโคร่ง รวมไปถึงการป้องกันและปราบปรามการล่าสัตว์ของเจ้าหน้าที่ทุกฝ่าย ปัจจุบันพบว่าประชากรช้างป่า บางกลุ่มได้ออกหากินนอกพื้นที่ป่า เนื่องจากในป่ามีอาหารของช้างป่าไม่เพียงพอ ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนและช้างป่าอย่างรุนแรง มีการสูญเสียทั้งชีวิตคน ช้างป่า และพืชผลทางการเกษตร (กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, ๒๕๖๐)

/เพื่อเป็นการ...

เพื่อเป็นการสนองพระบรมราโชบายและพระราชดำริตามโครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ในการแก้ปัญหาการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับช้างป่า สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) จึงได้ร่วมดำเนินโครงการดังกล่าวตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ในพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดฉะเชิงเทราในปี พ.ศ. ๒๕๖๔ ได้ร่วมดำเนินโครงการดังกล่าวเพิ่มอีก ๓ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดชลบุรี ระยอง และสระแก้ว ในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ ได้มีการดำเนินการในเขตปฏิรูปที่ดิน ๕ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง สระแก้ว และจันทบุรี และในปี พ.ศ. ๒๕๖๗ ส.ป.ก. ได้ตรวจสอบข้อมูลพื้นที่ในรัศมี ๑๐ กิโลเมตร รอบเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤไน ๕ จังหวัด เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ที่มีแนวโน้มจะได้รับผลกระทบจากช้างป่าจนไม่สามารถเข้าทำประโยชน์ในแปลงเกษตรกรรมได้ พบว่ามีแปลงที่ดินที่ได้รับหนังสืออนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดิน (ส.ป.ก. ๔-๐๑) เป็นจำนวนมากถึง ๔๓,๗๕๙ แปลง เนื้อที่ประมาณ ๔๖๘,๓๒๐ ไร่

ดังนั้น เพื่อช่วยบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่เกษตรกรในพื้นที่ ส.ป.ก. จึงได้จัดทำโครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์ ปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๗๐ เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาอาชีพ สร้างรายได้ให้เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และร่วมกับหน่วยงานบูรณาการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับเกษตรกรในพื้นที่ รวมทั้งการเฝ้าระวัง ป้องกัน และเยียวยาเกษตรกรผู้ได้รับผลกระทบในเขตปฏิรูปที่ดินให้สามารถทำการเกษตรแบบอยู่ร่วมกับช้างป่าได้อย่างสมดุล

๔. วัตถุประสงค์

๔.๑ เพื่อดำเนินงานสนองพระบรมราโชบายและพระราชดำริตามโครงการพัชรสุธาคชานุรักษ์

๔.๒ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนให้แก่เกษตรกรผู้ได้รับผลกระทบจากช้างป่า

๔.๓ เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ และพัฒนาอาชีพแก่เกษตรกรในโครงการ ให้มีรายได้เพิ่มขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

๕. กลุ่มเป้าหมายการดำเนินการ

เกษตรกร/ทายาทเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ๕ จังหวัด จำนวน ๙๕ ราย ได้แก่

๕.๑ จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๓๐ ราย

๕.๒ จังหวัดชลบุรี จำนวน ๑๐ ราย

๕.๓ จังหวัดระยอง จำนวน ๑๕ ราย

๕.๔ จังหวัดสระแก้ว จำนวน ๒๐ ราย

๕.๕ จังหวัดจันทบุรี จำนวน ๒๐ ราย

๖. พื้นที่ดำเนินการ พื้นที่โครงการฯ และพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบในเขตปฏิรูปที่ดิน ๕ จังหวัด ได้แก่

๖.๑ จังหวัดฉะเชิงเทรา ตำบลทุ่งพระยา อำเภอสนามชัยเขต และตำบลท่าตะเกียบ อำเภอท่าตะเกียบ

๖.๒ จังหวัดชลบุรี ตำบลบ่อทอง อำเภอบ่อทอง

๖.๓ จังหวัดระยอง ตำบลห้วยทับมอญ อำเภอเขาชะเมา

๖.๔ จังหวัดสระแก้ว ตำบลทุ่งมหาเจริญ อำเภอวังน้ำเย็น

๖.๕ จังหวัดจันทบุรี ตำบลทับช้าง อำเภอสอยดาว

๗. วิธีดำเนินงาน

๗.๑ ศึกษาบริบทชุมชน วิเคราะห์ศักยภาพชุมชน จัดทำแผนชุมชน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของเกษตรกร/ชุมชน เพื่อกำหนดเป็นแผนพัฒนา

๗.๒ รับฟัง/ศึกษา แนวทางการดำเนินงานโครงการฯ ตามที่ กปร. กำหนด ในประเด็นเกณฑ์การคัดเลือกเกษตรกรตัวอย่าง การสนับสนุนเครื่องมืออุปกรณ์การประกอบอาชีพ การส่งเสริมอาชีพทางการเกษตรที่ช้างไม่ใช้ประโยชน์ การพัฒนาเกษตรกรให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมช้างป่า

/การเฝ้าระวัง...

การเฝ้าระวัง และการเตือนภัยช้างป่า การปลูกพืชเพื่อเป็นแนวกันช้าง และการจัดทำฐานข้อมูลพื้นที่และข้อมูลเกษตรกรในโครงการฯ

๗.๓ ประสาน เกษตรกรเป้าหมาย/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงแผนงานโครงการ และร่วมกันกำหนดทิศทางการดำเนินงาน

๗.๔ ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการผลิตที่ลดการเข้าทำลายผลผลิตทางการเกษตรจากช้างป่า เช่น การปรับเปลี่ยนมาปลูกพืชที่ไม่ใช่อาหารช้าง การเลี้ยงสัตว์ หรือกิจกรรมการผลิตที่สามารถทำได้ในพื้นที่ปลอดภัย/ภายในชุมชน

๗.๕ ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาเกษตรกรให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมช้างป่า การเฝ้าระวัง และการเตือนภัยช้างป่า โดยการประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและติดตามผล

๗.๖ ถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีทางการเกษตร โดยวิธีการสัมมนาและฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ และการศึกษาดูงานหรือสถานที่อื่น ๆ ที่ประสบผลสำเร็จ หรือสอดคล้องกับเนื้อหาหลักสูตร

๗.๗ สนับสนุนปัจจัยการผลิตแก่เกษตรกรเป้าหมาย ๙๕ ราย

๗.๘ การรายงานความก้าวหน้า ผลการดำเนินงาน และผลการใช้จ่ายงบประมาณประจำเดือนในระบบ ALRO Tracking และรูปแบบอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่อง และจัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินงานประจำปี

๗.๙ การติดตามประเมินผลเกษตรกรตามแบบสัมภาษณ์เกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรม

๗.๑๐ การสร้างภาพลักษณ์ผลการพัฒนาตามแนวทางพระราชดำริ การจัดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการ และการจัดนิทรรศการที่เกี่ยวเนื่องกับโครงการฯ

๗.๑๑ การพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.จังหวัด/ส่วนกลาง

๘. ระยะเวลาดำเนินการ

๑ ตุลาคม ๒๕๖๙ - ๓๐ กันยายน ๒๕๗๐

๙. งบประมาณ

รวมทั้งสิ้น ๑,๐๑๓,๕๐๐ บาท (หนึ่งล้านหนึ่งหมื่นสามพันห้าร้อยบาทถ้วน) ประกอบด้วย

๙.๑ พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๗๐ จำนวน ๘๒๓,๕๐๐ บาท (แปดแสนสองหมื่นสามพันห้าร้อยบาทถ้วน)

๙.๒ เงินนอกงบประมาณ (เงินกองทุนการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม) จำนวน ๑๙๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนเก้าหมื่นบาทถ้วน)

๑๐. ตัวชี้วัด

๑๐.๑ เชิงปริมาณ : เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินได้รับการส่งเสริมตามแนวทางพระราชดำริ จำนวน ๙๕ ราย

๑๐.๒ เชิงคุณภาพ : เกษตรกรเป้าหมายที่น้อมนำแนวพระราชดำริไปปฏิบัติและได้ผลจริงไม่น้อยกว่าร้อยละ ๗๕

๑๐.๓ ผลสัมฤทธิ์ : เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการมีรายได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ยไม่น้อยกว่าร้อยละ ๑๐

๑๑. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

๑๑.๑ สามารถบรรเทาความเดือดร้อนของเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากการถูกช้างป่าเข้าทำลายพืชผลทางการเกษตรในแปลงที่ดินเกษตรกรรม

๑๑.๒ เกษตรกรผู้ได้รับผลกระทบจากช้างป่ามีการปรับเปลี่ยนการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ สามารถทำการเกษตรอยู่ร่วมกันกับช้างป่าได้อย่างสมดุล

/๑๑.๓ เกษตรกร...

๑๑.๓ เกษตรกรได้รับการส่งเสริมพัฒนาอาชีพ และพัฒนาความรู้ สามารถนำไปปรับใช้และก่อให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น